

ISSN 1304-8120 | e-ISSN 2149-2786

Araştırma Makalesi * Research Article

UNESCO ve UNICEF Tarafından Geliştirilen Okul Müfredatına Afet Risk Azaltımının Entegrasyonu İçin Teknik Rehberi'nin Değerler Bağlamında İncelenmesi

Examination of the Technical Guide for Integrating Disaster Risk Reduction into School Curricula Developed by UNESCO and UNICEF in the Context of Values

Derya KAYIRAN

Dr. Öğr. Üyesi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu
derya@ksu.edu.tr

Orcid ID: 0000 0002 0137 2119

Öz: Çalışmanın amacı UNESCO ve UNICEF tarafından 30 ülkenin okul müfredatları incelenerek hazırlanan Okul Müfredatına Afet Risk Azaltımının Entegrasyonu için Teknik Rehberi'ndeki kazanımların, Türkiye'de eğitim müfredatlarında kazandırılması hedeflenen 10 kök değer ile ne kadar bağlantılı olduğunu araştırmayı hedeflemektedir. Araştırma nitel araştırma desenlerinden biri olan doküman inceleme yöntemi ile gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın verileri içerik analizi tekniği ile analiz edilmiştir. Elde edilen bulgular neticesinde teknik rehberde yer alan değer verme ve sorumluluk kazanımının; MEB tarafından belirlenen 10 kök değer arasından yardımseverlik, dostluk, özdenetim ve sorumluluk değerlerinin uyumlu olduğu görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Unesco, Afet risk eğitimi, Eğitim programı, Değerler eğitimi, Program inceleme.

Abstract: The aim of the study is to investigate the extent to which the learning outcomes outlined in the Technical Guide for Integrating Disaster Risk Reduction into School Curricula, prepared through the examination of school curricula in 30 countries by UNESCO and UNICEF, are connected to the 10 core values targeted to be incorporated into education curricula in Turkey. The research was carried out with the document analysis method, which is one of the qualitative research designs. The data of the research were analyzed by content analysis technique. As a result of the findings obtained, the gaining of value and responsibility in the technical guide; Benevolence, friendship, self-control and responsibility values were found to be compatible among the 10 root values determined by the Ministry of National Education.

Keywords: Unesco, Disaster risk education, Educational Program, Values education, Program analysis.

GİRİŞ

Dünya üzerinde afet riski yüksek olan bölgeler incelendiğinde, bu bölgelerin sıklıkla bir afete maruz kaldıkları ve binlerce insanın bundan etkilendiği görülmektedir. Afet, bireyleri ve toplumları ekonomik, psikolojik ve sosyal açıdan etkileyen, bireyleri normal yaşamlarından kısa ya da uzun süreli alı koyan, insan ya da teknoloji kaynaklı olaylar olarak nitelendirilmektedir (Erkal ve Değerliyurt, 2009). Afetler doğal ve insan kaynaklı olmak üzere ikiye ayrılmaktadırlar, doğal afetler arasında en çok zarar

Geliş Tarihi:26.05.2023

Kabul Tarihi:03.07.2023

Yayın Tarihi:31.08.2023

Atıf: Kayıran, D. (2023). UNESCO ve UNICEF tarafından geliştirilen okul müfredatına afet risk azaltımının entegrasyonu için teknik rehberi'nin değerler bağlamında incelenmesi. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 20(2), 628-637. Doi: 10.33437/ksusbd.1303136

veren afet türünün depremler olduğu belirtilmektedir (Altun, 2018). Dünyada her yıl 150 milyon insanın afetten etkilendiği belirtilmektedir. Türkiye özeline bakıldığında, canlı fay hatlarını yoğun bir şekilde barındırması nedeniyle tarih boyunca binlerce insanın deprem nedeniyle hayatını kaybettiği görülmektedir. Bu afetler toplumda maddi ve manevi büyük yıkımlara ve zararlara sebep olmaktadır (Kaya ve Özcebe, 2012). Son olarak 2023 yılında meydana gelen Kahramanmaraş ili merkezli 7.7 ve 7.6 büyüklüğündeki iki büyük deprem sonrasında 50 binden fazla insan hayatını kaybetmiş ve milyonlarca insan bu afetten olumsuz şekilde etkilenmiştir. Deprem neticesinde ekonomik olarak 70 Milyar dolara yakın bir hasarın olduğu belirtilmektedir. Depremzedeler evsiz kalmış, sakatlanmış, yaralanmış, yakınlarını kaybetmiş ve aynı zamanda olumsuz kış şartlarıyla mücadele etmek zorunda kalmışlardır. Halen binlerce insan çadır ve konteynirlarda yaşamlarını sürdürmeye çalışmaktadırlar (AFAD, 2023; Şen, 2023).

Afetlerin bireyler üzerindeki etkileri incelendiğinde, afetlerden en çok etkilenen grupların başında çocukların olduğu söylenebilir. Çocukluk dönemi 0-17 yaş aralığını kapsamakta ve bu dönem bebeklik dönemi, okul öncesi dönem, okul yılları dönemi ve son olarak ergenlik dönemi olarak dört dönemden oluşmaktadır. Çocuklar afetin oluşturabileceği zararları tam manasıyla idrak edemeyecekleri ve yetişkinlere kıyasla daha kırılgan ve güçsüz olmaları nedeniyle afetlere karşı daha dayanıksız olabilmektedirler (Erkan, 2010). 20. yüzyıl sonlarına doğru bakıldığında her geçen sene 66,5 milyon çocuğun yaşanan afetler dolayısıyla olumsuz şekilde etkilendiği görülmüştür (Penrose ve Takaki, 2006). Çocuklar afet kaynaklı sakatlanma ve yaralanma, bulaşıcı hastalıklar gibi fiziksel yaralanmalara maruz kalabilmekte, ayrıca depresyon, bunalım ve travmalarla psikolojik olarak afetin etkilerini atlatmakta zorlanabilmektedirler. Besine erişim problemleri başgösterebilmekte ve bu durum çocukları olumsuz bir şekilde etkileyebilmektedir. Özellikle okulöncesi dönem çocuklarında oluşan afetten dolayı kendini suçlama gibi davranış eğilimlerinin olduğu görülebilmektedir. Çocuklarda konuşma ve tuvalet eğitiminde gelişim gerilemesi, yatak ıslatma, uyku bozuklukları, parmak emme gibi davranışsal problemler ve stres kaynaklı korku ve bağlanma bozukluklarının görüldüğü belirtilmektedir. Çocuklar terk edilme korkusu ve sevdiği kişi ve eşyalardan ayrılma korkusuyla baş başa kalmaktadırlar (İşmen, 2001; Akcanbaş, 2009; Erkan, 2010). Yapılan araştırmalar afet deneyimlemiş çocukların bu olayı uzun zaman unutamadıklarını ve travma sonrası stres bozukluğu gibi rahatsızlıklar yaşadıklarını belirtmektedirler (Lee, 1999; Ronan ve Towers, 2014).

Bu nedenle çocuklara yönelik afet etkisini düşürebilecek eğitim programlarının hazırlanmasının çok önemli olduğuna inanılmaktadır. Eğitim programlarından elde edilen çıktılar çocuklar üzerinden aileleri ve toplumu etkileyebilmektedir. Çocuk burada aracı birim görevini üstlenerek toplumun gelişimine katkı sunmaktadır. Birey ve toplumun muhtemel afet ve benzeri riskler hususunda sistematik bir şekilde eğitilmesi gerektiğine inanılmaktadır (UNISDR, 2006). Türkiye de doğal afetlerin sıkça yaşandığı bir ülke olduğundan dolayı, çocukların afetler konusunda eğitilmesinin önemli olduğuna inanılmaktadır (Erdoğan, 2009). Afet bilincinin oluşturulması ve topluma bu bilincin kazandırılması toplum refahı için elzemdir (Yıldız, 2000). Afetler konusunda bilinç ve farkındalığı artırmanın en etkili yolu eğitimidir (Altay, 2008). Türkiye’de ve dünyada buna toplumda afet bilincini yükseltmek ve de toplum ve bireylerin afet sonrasında daha hızlı toparlanmalarına yardımcı olabilmek için çeşitli programlar ve rehberler hazırlanmaktadır.

Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO [United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization]) ve Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF [United Nations International Children’s Emergency Fund]) tarafından hazırlanan ‘Okul Müfredatına Afet Risk Azaltımının Entegrasyonu için Teknik Rehberi’ bu çalışmalardan biridir. ‘Okul Müfredatına Afet Risk Azaltımının Entegrasyonu için Teknik Rehberi’ beş boyut ve üç kazanım başlığından oluşmaktadır. Beş ana boyut: doğal afetlerin bilimi ve mekanizmalarını anlama, güvenlik önlemlerini ve prosedürlerini öğrenme ve uygulama, risk etmenlerini anlama ve tehlikelerin nasıl afetlere dönüşebileceğini anlama, toplumsal risk azaltma kapasitesi oluşturma ve güvenlik ve dayanıklılık kültürü oluşturma’dır. Üç ana kazanım başlığı ise: bilgi ve anlayış’a yönelik kazanımlar, beceriye yönelik kazanımlar ve tutum ve davranışa yönelik kazanımlar’dır (UNESCO, UNICEF, 2014). UNESCO ve UNICEF tarafından geliştirilen bu teknik rehberde yer alan kazanımların alt başlıkları incelendiğinde çeşitli değer ve tutumların afet riski azaltımı kazanımları arasına dahil edildiği görülmektedir. Bu eğitimden mezun olan bir öğrencinin afet riski azaltımı konusunda kazanımlarda bahsi geçen tutum ve değerleri içselleştirmesi programın genel beklentilerinden biri olarak belirtilmektedir (UNESCO, UNICEF, 2014).

Okul müfredatına afet risk azaltımının entegrasyonu için hazırlanan teknik rehberi; hayat kurtarma ve sürdürülebilirliğe katkıda bulunan beceri, yetenek ve bilgilerin bireye kazandırılmasını kapsayan bir eğitim sürecini desteklemek için hazırlanmıştır. Bu süreçte yetişkin eğitimi, toplum ve bireyin bilinçlendirilmesi ve popüler kültürün gerekliliklerinin bireye aktarılması gerekir (Preston, 2012). Afet riski azaltımı eğitiminde; afet riskinin ve motivasyonunun anlaşılması, afet önleme beceri ve bilgileri, acil müdahale becerileri ve de afet riski kapsamında insani değerler ve tutumlar gibi alt alanlar bulunmaktadır (Winarni, 2016). Bireylerin doğal afetlere ilişkin eğitim seviyeleri ve duyarlılıkları arttıkça, afetlerin zararlarını azaltmaya yönelik davranışlarda buldukları gözlenmektedir (Koçak, 2010). Burada değerlerin insanların duyarlılığı üzerindeki pozitif etkisi göz önüne alındığında, afet risk azaltımı eğitimlerinde değerlere yer verilmesinin önemli olduğuna inanılmaktadır. Türkiye’de öğrencilere kazandırılması gereken değerler Milli Eğitim Bakanlığı tarafından 10 kök değer olarak belirlenmiştir. Bahsi geçen MEB tarafından belirlenmiş 10 kök değer; Adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik ve yardımseverlik değerleri ve bu değerlerle ilişkili tutum ve davranışları kapsamaktadır (MEB, 2018). Değerler eğitimin amacı içinde yaşadığımız dünyanın daha güvenilir ve yaşanabilir bir hale getirilebilmesi için iyi şahsiyetler yetiştirmektir (Altan, 2011). Özellikle yaşanan afetler sonrasında çocuklar tarafından geliştirilen davranış problemlerinin azaltılmasında değerler ve değerler eğitimin pozitif yönde katkı sağlayacağına inanılmaktadır.

Bütün bunlardan hareketle bu çalışmanın amacı UNESCO ve UNICEF tarafından 30 ülkenin okul müfredatları incelenerek hazırlanan Okul Müfredatına Afet Risk Azaltımının Entegrasyonu için Teknik Rehberi’ndeki kazanımların, Türkiye’de eğitim müfredatlarında kazandırılması hedeflenen 10 kök değer ile ne kadar bağlantılı olduğunu araştırmayı hedeflemektedir. Bu genel amaçla aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

1. UNESCO ve UNICEF tarafından geliştirilen Okul Müfredatına Afet Risk Azaltımının Entegrasyonu için Teknik Rehberi’nde yer alan bilgi ve anlayışa yönelik kazanımlarda hangi değerler yer almaktadır?
2. UNESCO ve UNICEF tarafından geliştirilen Okul Müfredatına Afet Risk Azaltımının Entegrasyonu için Teknik Rehberi’nde yer alan beceriye yönelik kazanımlarda hangi değerler yer almaktadır?
3. UNESCO ve UNICEF tarafından geliştirilen Okul Müfredatına Afet Risk Azaltımının Entegrasyonu için Teknik Rehberi’nde yer alan tutum ve davranışa yönelik kazanımlarda hangi değerler yer almaktadır?

Afet sonrası tükenmişlik, merhamet duygusu, aile yapısındaki dağılmalar, sosyal ağlarda bozulma gibi olumsuz sonuçlar çocuklarda saygı, özdenetim, empati, dayanışma, hoşgörü, sorumluluk vb. değer yargılarını olumsuz etkileyebilir. Bu sebeple afet öncesi hazırlık ya da afet sonucunda etkilenen bireylere verilen destek hizmetlerinin değerler ile bütünleşmesi oldukça önemlidir. Çalışmamızda çocuklara yönelik hazırlanan Okul Müfredatına Afet Risk Azaltımının Entegrasyonu için Teknik Rehberi’nde yer alan etkinlikleri değerler açısından incelemesi yönüyle önemlidir. Yapılan literatür incelenmesinde benzer bir çalışmaya rastlanmaması, bu çalışmayı önemli kılan yönlerinden biri olarak nitelendirilebilir.

YÖNTEM

Araştırma nitel araştırma desenlerinden biri olan doküman inceleme yöntemi ile gerçekleştirilmiştir. Araştırma verileri, doküman incelemesi sonucunda elde edilmiştir. Dokümanlar, nitel araştırmalarda etkili bir şekilde kullanılan bilgi kaynaklarından (Yıldırım & Şimşek, 2013). Var olan kayıt ve belgelerin incelenerek verilerin toplanmasına belgesel (doküman incelemesi) tarama denir ve bu belli bir amaca dönük olarak, kaynakları bulma, okuma, not alma ve değerlendirme işlemlerini kapsar (Karasar, 2012). Bu çalışmada, doküman inceleme; araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsamaması ve araştırmanın amacına uygunluğu nedeniyle kullanılmıştır (Yıldırım & Şimşek, 2013).

Veri Toplama Araçları

Araştırmanın veri kaynağı olarak okul müfredatlarında afet risk azaltımının yer alması için çocuklara yönelik UNESCO ve UNICEF tarafından geliştirilen Okul Müfredatına Afet Risk Azaltımının Entegrasyonu için Teknik Rehberi isimli rehber kullanılmıştır (UNESCO, UNICEF, 2014). Bu bağlamda

afet riski azaltımı eğitimi teknik rehberi içerisindeki kazanımlar incelenmiştir. Kazanımların taranmasında MEB tarafından belirlenen 10 kök değer yer aldığı bir form kullanılmıştır. Bu bağlamda araştırmacı kazanımları inceleyerek 10 kök değer kazanımlarda yer alıp almadığını incelemiştir.

Verilerin Analizi

Araştırmanın verileri içerik analizi tekniği ile analiz edilmiş ve araştırmada güvenilirliği sağlamak için, elde edilen veriler araştırmacı haricinde alanda uzman bir kişi tarafından da incelenmiştir ve analiz edilmiştir. Güvenirlik hesaplaması ise araştırmacı ve uzman arasında görüş birliği/ ayrılığı arasındaki tutarlılığa dayanan Miles ve Huberman'ın (1994) formülü $Güvenirlik = \frac{Görüş\ Birliği}{Görüş\ Birliği + Görüş\ Ayrılığı}$ kullanılarak hesaplanmış ve .80 bulunmuştur. Bu oranın % 70 veya daha üstü olması güvenilirliği sağlamaktadır (Miles ve Huberman, 1994). Lecompte ve Goetz (1982), nitel verilerin güvenilirliğini elde etmek için, verilerin analizini ayrıntılı olarak tanımlanmış kavramsal çerçeveye bağlı olarak gerçekleştirmek gibi öneriler sunmaktadır (Akt:Yıldırım ve Şimşek, 2011). Bu araştırmada kavramsal çerçeve olarak MEB'in belirlediği 10 kök değer temel alınarak, bu değerler bağlamında Okul Müfredatına Afet Risk Azaltımının Entegrasyonu için Teknik Rehberi çalışmanın alt problemlerine göre analiz edilmiş ve ayrıca araştırmacının analizleri bir başka uzmanın analizleri ile karşılaştırılarak güvenilirlik elde edilmeye çalışılmıştır.

BULGULAR

Bu bölümde araştırmadan elde edilen bulgular ile bu bulgulara dayalı olarak yapılan yorumlar yer almaktadır.

Araştırma bulguları, araştırmanın alt amaçları doğrultusunda sıralanmıştır:

Okul Müfredatına Afet Risk Azaltımının Entegrasyonu için Teknik Rehberi'nde yer alan kazanımların (öğrenme çıktılarının) değerler açısından durumunu ortaya koymak amacıyla gerçekleştirilen bu araştırmada toplam 3 boyut altında 24 kazanım incelenerek aşağıda yer alan bulgulara erişilmiştir.

Bu araştırmada öncelikle Okul Müfredatına Afet Risk Azaltımının Entegrasyonu için Teknik Rehberi'nde bilgi ve anlayış boyutunda yer alan kazanımlar içermiş oldukları değerler açısından incelenmiştir. Etkinliklerden elde edilen değerlere Tablo 1'de yer verilmiştir.

Tablo 1. Okul müfredatına afet risk azaltımının entegrasyonu için teknik rehberi bilgi ve anlayış boyutunda yer alan kazanımların değerlere ilişkin verileri

Ana Kazanım Boyutu	Kazanım	Vurgulanan Değer
Bilgi ve Anlayış Boyutu	Kendine ve başkalarına ait bilgi	Özdenetim Sorumluluk
	Tehlikelerin ve afetlerin bilgisi	Özdenetim Sorumluluk
	Ana afet risk azaltma kavramlarının ve uygulamalarının anlaşılması	Özdenetim Sorumluluk
	Temel güvenlik önlemlerinin bilgisi	Özdenetim Sorumluluk
	Afet yönetimi mekanizmalarının ve uygulamalarının bilgisi	Özdenetim Sorumluluk
	Çevre ve çevresel/insan toplumları arasındaki ilişkinin bilgisi	Özdenetim Sorumluluk
	Tehlikelerin insanlar üzerindeki farklı ve orantısız etkilerinin bilgisi	Özdenetim Sorumluluk
	Çatışma/afet risk azaltma bağdaşım bilgisi	Özdenetim Sorumluluk
	Afetlerin insan hakları/çocuk hakları yönlerinin bilgisi	Özdenetim Sorumluluk
	Afetlerin insan hakları/çocuk hakları açısından yönlerinin bilgisi	Özdenetim Sorumluluk

Tablo 1’de okul müfredatına afet risk azaltımının entegrasyonu için teknik rehberi bilgi ve anlayış boyutunda yer alan kazanımlar ve uyumlu olduğu MEB tarafından belirlenmiş değerlere ilişkin veriler sunulmaktadır. Elde edilen veriler incelendiğinde; bilgi ve anlayış boyutundaki 10 kazanımın hepsiyle, sorumluluk ve özdenetim değerinin uyumlu olduğu bulgusuna erişilmiştir. Örneğin; bilgi ve anlayış boyutunda bulunan kazanımların altındaki göstergeler tek tek incelendiğinde hepsinin bireyin sorumluluk ve özdenetim bilincine hitap ettiği görülmektedir. Bilgi ve anlayış boyutunun ilk basamağı olan ‘kendine ve başkalarına ait bilgi’ kazanımının alt göstergeleri şu şekildedir:

‘Öğrenenler, tehlike ve felaket zamanlarında kişisel rollerini ve sorumluluklarını anlarlar.

Öğrenenler, tehlike, felaket ve felaket risk azaltma konularında kişisel ihtiyaçlarını, endişelerini, umutlarını, hedeflerini, korkularını ve tercih ettikleri geleceklerini bilmektedirler.

Öğrenenler, tehlike ve felaket zamanlarında kendi üzerlerine düşen kişisel özellikler ve yetkinlikler hakkında pratik bir anlayışa sahiptirler.

Öğrenenler, toplumdaki kadınların tehlike vurmadan önce, sırasında ve sonra yapabilecekleri özel katkıları, sosyal organizasyonda oynayabilecekleri özel rolleri ve özel ihtiyaçlarını bilirler.’

Bu göstergeler incelendiğinde hepsinin bireyin sorumluluk ve özdenetim bilincine vurgu yaptığı görülebilir. Buradan hareketle diğer basamaklardaki tüm kazanım ve göstergelerin aynı şekilde bireydeki özdenetim ve sorumluluk değerleriyle ilişkili olduğu bulgusu elde edilmiştir.

Tablo 2. Okul müfredatına afet risk azaltımının entegrasyonu için teknik rehberi beceriler boyutunda yer alan kazanımların değerlere ilişkin verileri

Ana Kazanım Boyutu	Kazanım	Vurgulanan Değer
Beceriler Boyutu	Bilgi yönetimi becerisi	Özdenetim Sorumluluk
	Ayrt etme ve eleştirel düşünme becerileri	Özdenetim Sorumluluk
	Ayrt etme ve eleştirel düşünme becerileri	Özdenetim Sorumluluk
	Başa çıkma, kendini koruma ve öz-yönetim becerileri	Özdenetim Sorumluluk
	İletişim ve kişilerarası etkileşim becerileri	Özdenetim Sorumluluk
	Eylem becerileri	Özdenetim Sorumluluk
	Sistemik beceriler	Özdenetim Sorumluluk

Tablo 2’de okul müfredatına afet risk azaltımının entegrasyonu için teknik rehberi beceriler boyutunda yer alan kazanımlar ve uyumlu olduğu MEB tarafından belirlenmiş değerlere ilişkin veriler sunulmaktadır. Elde edilen veriler incelendiğinde; rehberin beceriler boyutunda yer alan 7 kazanımın tümünün, MEB tarafından belirlenen 10 kök değer arasından özdenetim ve sorumluluk değerleriyle uyumlu olduğu bulgusuna erişilmiştir. Örnek olarak beceriler boyutundaki kazanımlardan biri olan Başa çıkma, kendini koruma ve öz yönetim becerileri’ne yönelik kazanımı ele alındığında bu kazanıma ait şu göstergeler olduğu görülmüştür:

‘ Öğrenenler, tehlike öncesinde, sırasında ve sonrasında kişisel güvenlik ve kendini koruma için gerekli tüm önlemleri alabilmelerini sağlamak için pratik becerilere sahiptirler.

Öğrenenler, tehlike haritalama ve kırılabilirlik değerlendirme çalışmalarını işbirliğiyle yürütebilmek için gereken beceri setine sahiptirler.

Öğrenenler, ilk yardım ve diğer sağlıkla ilgili becerilere sahiptirler.’

Bu göstergeler tek tek incelendiğinde, bireydeki sorumluluk ve özdenetim değerine vurgu yaptıkları görülmektedir. Diğer kazanım ve göstergeler de incelendiğinde aynı şekilde bütün kazanımların bireydeki sorumluluk ve özdenetim değeriyle ilişkili olduğu görülmüştür.

Tablo 3. Okul müfredatına afet risk azaltımının entegrasyonu için teknik rehberi tutumlar/eğilimler boyutunda yer alan kazanımların değerlere ilişkin verileri

Ana Kazanım Boyutu	Kazanım	Vurgulanan Değer
Tutumlar/Eğilimler Boyutu	Değer verme (Altruizm)	Yardımseverlik
		Dostluk Özdenetim Sorumluluk
	Saygı	Saygı
		Özdenetim Sorumluluk
	Merhamet, bakım ve empati	Yardımseverlik
		Adalet Özdenetim Sorumluluk
	Emniyet ve tedbir	Özdenetim
		Sorumluluk Sabır
	Sorumluluk	Yardımseverlik
		Dostluk Özdenetim Sorumluluk
Tarafsızlık (Dürüstlük) prensibine bağlılık, adalet ve dayanışma	Adalet	
	Dostluk Yardımseverlik Özdenetim Sorumluluk	
Çevreyle uyum	Saygı	
	Yardımseverlik Özdenetim Sorumluluk	

Tablo 3'te okul müfredatına afet risk azaltımının entegrasyonu için teknik rehberi tutumlar/eğilimler boyutunda yer alan kazanımlar ve uyumlu olduğu MEB tarafından belirlenmiş değerlere ilişkin veriler sunulmaktadır. Elde edilen veriler incelendiğinde; teknik rehberde yer alan Değer verme (Altruizm) kazanımındaki 'Öğrenenler, doğanın içsel değerini tanır ve doğal çevrelerini korumaya yardımcı olmak isterler' ve 'Öğrenenler, insan yaşamının ve toplumlarının içsel değerini tanır ve herkesi zarardan korumaya yardımcı olmak isterler' göstergelerinin, MEB tarafından belirlenen 10 kök değer arasından yardımseverlik, dostluk, özdenetim ve sorumluluk değerlerinin uyumlu olduğu görülmüştür. Rehberdeki sorumluluk kazanımının alt göstergelerinden biri olan 'Öğrenenler, tehlike ve felaketlerden kendilerini, arkadaşlarını, ailelerini ve toplumlarını korumak için sorumluluk duygusunu benimserler' göstergesinin de dostluk, sorumluluk ve özdenetim değerleriyle ilişkili olduğu görülmektedir.

Rehberde yer alan saygı kazanımında yer alan 'Öğrenenler, toplumdaki felaket risk azaltımı konusundaki farklı bakış açılarına ve görüşlere saygı duyarlar.', 'Öğrenenler, felaket risk azaltımında herkesin yapabileceği özel katkıyı saygıyla karşılarlar.' ve 'Öğrenenler, felaket risk azaltımına ilişkin kaygılarında diğerlerinin haklarına saygı gösterirler.' Göstergelerinin MEB tarafından belirlenen 10 kök değerden saygı, özdenetim ve sorumluluk değerleriyle uyumlu olduğu belirlenmiştir. Rehberdeki merhamet, bakım ve empati kazanımında yer alan 'Öğrenenler, felaket tehdidi altında olan veya etkilenen insanlara karşı merhamet hissederek.', 'Öğrenenler, tehlike ve felaket zamanlarında karşılıklı yardım etiğine uygun davranırlar' ve 'Öğrenenler, felaket risk azaltımına gelecek nesilleri önemseyen bir etik anlayışla yaklaşır.' Göstergelerinin 10 kök değerden, yardımseverlik, adalet, özdenetim ve sorumluluk değerleriyle uyduğu görülmektedir. Emniyet ve tedbir kazanımında yer alan 'Öğrenenler,

her durumda güvenlik kurallarını ve prosedürlerini takip etmenin gerekliliğini takdir ederler.’, ‘Öğrenenler, günlük karar verme süreçlerinde ve davranışlarında önlem alma ilkesini ve risk farkındalığını uygularlar’ ve ‘Öğrenenler, felakete başa çıkmak için yeterince özgüvenli, yetkin ve dirençli hissederler.’ Göstergelerinin MEB 10 kök değerinden özdenetim, sorumluluk ve sabır değerleriyle uyumlu olduğu görülürken; tarafsızlık (Dürüstlük) prensibine bağlılık, adalet ve dayanışma kazanımında yer alan ‘Öğrenenler, bireyler, gruplar ve toplumlar arasındaki ilişkilerin düzenlenmesi için adalet ve eşitlik ilkesine bağlılık gösterirler’ ve ‘Öğrenenler, doğal afetlerden etkilenen insanlarla kendi ve diğer toplumlarda dayanışma içinde olma duruşunu benimserler’ göstergelerinin 10 kök değer arasında yer alan adalet, dostluk, yardımseverlik, özdenetim ve sorumluluk değerleriyle uyumlu olduğu bulgusuna erişilmiştir. Son olarak rehberde alan çevreyle uyum kazanımının ‘Öğrenenler, canlı varlıklara karşı özen, nezaket ve saygı etiğini benimserlerç’ ve ‘Öğrenenler, doğanın özel, güzel ve kırılgan olduğunu kabul eder ve çevre koruma ve koruma etiğini benimserler.’ göstergelerinin MEB tarafından belirlenen 10 kök değer arasından saygı, yardımseverlik, özdenetim ve sorumluluk değerleriyle uyumlu olduğu verisi elde edilen bulgular arasındadır.

Tablo 4. Okul müfredatına afet risk azaltımının entegrasyonu için hazırlanan teknik rehberinde yer alan değerlerin tekrarlanma sıklığı

Vurgulanan Değer	Tekrarlanma Sıklığı
Sorumluluk	24
Özdenetim	24
Yardımseverlik	4
Dostluk	3
Adalet	2
Saygı	2
Sabır	1
Sevgi	-
Dürüstlük	-
Vatanseverlik	-

Okul müfredatlarında afet risk azaltımının yer alması için çocuklara yönelik UNESCO ve UNICEF tarafından geliştirilen Okul Müfredatına Afet Risk Azaltımının Entegrasyonu için Teknik Rehberi’nde yer alan MEB tarafından belirlenmiş değerlerin tekrarlanma sıklığı tablo 4’te sunulmuştur. Elde edilen bulgulara göre en fazla tekrar edilen değerlerin özdenetim (24 kez) ve sorumluluk (24 kez) değerleri olduğu görülmektedir. Bu değerleri yardımseverlik (4 kez), dostluk (3 kez), saygı (2 kez) ve sabır (1 kez) değerleri takip etmektedir. Öte yandan rehberde sevgi, dürüstlük ve vatanseverlik değerlerine dair bulguya erişilemediği görülmektedir.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Doğaya yönelik insan müdahalesinin oldukça yoğun bir şekilde yaşandığı günümüz dünyasında, insanoğlu doğal afetlerden dolayı oldukça muzdarip olmaktadır. Bu afetler doğal kaynaklı olabildiği gibi insanoğlu sebepli veya da her ikisinin oluşturduğu afetler olabilmektedir. Bu afetler ekonomik, çevresel, politik ve sosyo-kültürel sonuçları beraberinde getirmektedir (UNISDR, 2007). Afetlerin sosyo-kültürel sonuçlarından biri afetlerden en çok etkilenebilecek risk grubunda olan çocukların yaşadığı psikososyal ve davranışsal problemlerdir. Afet sürecini psikolojik olarak daha az hasarla atlatılması için çocuklara yönelik ek yardımlara ihtiyaç bulunmaktadır (Özgür, 2014). Afet süresince çocukların yaşadıkları korku ve kaygı durumları çocukların sinir sisteminde değişikliklere sebep olabilmektedir. Bu değişiklikler çocukların dünyaya karşı saldırgan, depresif, içe kapalı bireyler olmasına sebep olmakla beraber çocuklarda öğrenme güçlüklerine, duygu ve davranış bozukluklarına, okul başarısızlığına, post-travmatik stres bozukluklarına, somatik şikayetlere, anti-sosyal davranışlara, fobilere ve uyum bozukluklarına yol açabilmektedir (Lök vd., 2016; Perry & Szalavitz, 2018).

Yaşanan afetler çocukların psikososyal davranışlarını olumsuz yönde etkileyerek, çocuklarda toplumsal olarak kabul edilen değerlerin kazanımlarını da olumsuz şekilde etkileyebilir. Afet sonrasında yaşanan tükenmişlik duygusu, sosyal yapıda ve aile bağlarında bozulma (yakın kaybı) gibi olumsuz sonuçlar çocuklarda, saygı, özdenetim, empati, dayanışma, hoşgörü, sorumluluk vb. değer

yargılarını olumsuz etkileyebilir. Yapılan çalışmalar afete maruz kalmış çocuklarda uyum sorunları, çevre ve akranla ilişkilerde bozulmalar, saldırgan davranışlar, korku, kaygı, güvensizlik, suça yönelme, stres, yeme ve uyku bozukluğu gibi sorunlar yaşadıklarını belirtmektedir (Erden vd. 2011; Limoncu ve Atmaca, 2018). Çocuğun afete karşı verdiği tepkileri etkileyen faktörlerden biri de çocuğun kültürel ve dini inançlarıdır (Ürer, 2017). Bireyin kültürel ve dini inançlarının temelinde bulunan değerleri eğitim müfredatları aracılığıyla çocuklara kazandırmanın, çocukları afet ve benzeri durumlar karşısında daha güçlü kılmak adına elzem olduğuna inanılmaktadır. Bu sebeple halihazırdaki çalışma, UNICEF ve UNESCO tarafından çeşitli ülkelerde afet eğitimi için kullanılması adına hazırlanan Okul Müfredatına Afet Risk Azaltımının Entegrasyonu için Teknik Rehberini değerler açısından incelemesi yönüyle önemli görülmektedir. İncelenen değerler MEB tarafından belirlenen 10 kök değerden oluşmaktadır. Teknik rehberdeki kazanımların 10 kök değerle uyumunun araştırıldığı bu çalışmada elde edilen bulgulara göre, Teknik Rehber'in bilgi ve anlayış boyutunun 10 kazanımının hepsinde özdenetim ve sorumluluk değerlerinin, yalnızca 'Çatışma/afet risk azaltma bağdaşım bilgisi' kazanımında özdenetim ve sorumluluk değerlerinin yanısıra adil olma değerinin de MEB tarafından belirlenen 10 kök değer ile özdeşleştiği görülmektedir. Okul Müfredatına Afet Risk Azaltımının Entegrasyonu için Teknik Rehberi beceriler boyutunda yer alan kazanımların değerlere ilişkin verileri incelendiğinde tüm alt kazanımların hepsinde özdenetim ve sorumluluk değerlerinin MEB'nin 10 kök değeri ile uyum gösterdiği görülmüştür. Teknik Rehber'deki üçüncü boyut olan 'Tutumlar/ Eğilimler' boyutundaki 7 alt kazanım incelendiğinde ilk iki boyuta göre daha fazla değer MEB'nin 10 kök değeriyle uyduğu görülmüştür. Tutumlar/ Eğilimler boyutunda; yardımseverlik, dostluk, özdenetim, sorumluluk, saygı, dürüstlük, sabır ve adalet değerlerinin MEB tarafından belirlenen 10 kök değer ile uyumlu olduğu verisi elde edilmiştir. Elde edilen bulgulara göre en fazla tekrar edilen değerlerin özdenetim (24 kez) ve sorumluluk (24 kez) değerleri olduğu görülmektedir. Bu değerleri yardımseverlik (4 kez), dostluk (3 kez), saygı (2 kez) ve sabır (1 kez) değerleri takip etmektedir. Öte yandan rehberde sevgi, dürüstlük ve vatanseverlik değerlerine dair bulguya erişilemediği görülmektedir.

UNESCO ve UNICEF tarafından Okul Müfredatına Afet Risk Azaltımının Entegrasyonu için Teknik Rehberini değerler açısından incelendiğinde, hazırlanan rehberin Türkiye'de MEB tarafından belirlenmiş 10 kök değer ile büyük ölçüde örtüştüğü görülmektedir. Bu açıdan bakıldığında afetlerin çocuklar üzerindeki muhtemel olumsuz etkilerini daha aza indirebilmek için hazırlanan bu rehberde MEB'nin okul müfredatlarına entegre edilmesi için belirlediği 10 kök değerden 'özdenetim, sorumluluk, saygı, adalet, yardımseverlik, dostluk, dürüstlük, sabır' olmak üzere 8 tanesini içerdiği görülmektedir. Öte yandan sevgi ve vatanseverlik değerlerine dair bir bulguya erişilememiştir. Hazırlanan programlarda bütün değerlerin eşit bir şekilde programda işleme zorunluluğu bulunmamakla beraber dengeli bir değer dağılımının çocukların sosyo-duygusal ve sosyo-kültürel gelişimine katkı sağlayacağına inanılmaktadır. İlgili literatür incelendiğinde, Özdemir (2017) Tarih dersi öğretim programını değerler açısından incelemiş ve programda en çok sorumluluk değerinin vurgulandığını; sevgi değerinin alt kazanımlarından olan aile birliğine önem verme tutum/davranışına ise hiç yer verilmediğini belirtmektedir. Aral ve Kadan (2018) okul öncesi eğitim programını değerler açısından inceledikleri çalışmalarında da en fazla vurgulanan değer sorumluluk değeri olduğunu, en az değinilen değer ise adalet ve dostluk değerleri olduğunu belirtmişlerdir. Halihazırdaki çalışmada da en çok yer verilen değer sorumluluk ve özdenetim değerleri olurken; sevgi ve vatanseverlik değerlerine hiç rastlanılmamıştır. Değerler toplumların onarıcı ve birleştirici güçleridir. Özellikle dürüstlük, yardımseverlik, sevgi, saygı, yardımlaşma, hoşgörü gibi değerler toplumun onarıcı ve birleştirici güçleri olarak düşünülmektedir (Yörükoğlu, 2003). Bu açıdan incelendiğinde, incelenen teknik rehberin, kapsadığı değerler açısından toplumların afet sonrası iyileşmesine ve yaralarının onarılmasına katkı sağlayabileceği düşünülebilir. Muhakkak bir rehber ya da programın bütün değerleri kapsamı beklenmemelidir ama öte yandan sevgi, dürüstlük ve vatanseverlik değerlerinin de afet sonrası uygulanacak olan rehberde yer almasının önemli olduğuna inanılmaktadır.

Araştırma verilerinden elde edilen sonuçlar doğrultusunda denilebilir ki; afetler yetişkinlerin hayatlarında büyük izler bırakmaktadır ama en çok etkilediği yaş grupları arasında çocuklar ve yaşlılar bulunmaktadır. Yaşanan bir afet sonrasında ülkeyi en kısa zamanda toparlamanın bir yolu da o ülkede yaşayan toplumu toparlayabilmektir. Bir toplumu en hızlı toparlayan ve kalkındıran faktör ise gençleri ve çocukları eğitmekten geçer. Ülkenin çocuklarını afet öncesi ve sonrasında en iyi şekilde destekleyecek eğitim programlarında değerlerin kazandırılması toplumun refahına katkı sağlayacaktır. Ülke bazında

verilen değerler eğitiminde ve diğer ülkelerde hazırlanan afete yönelik rehber ve programlarda tüm evrensel değerlere değinilmesinin ve çocuklara evrensel değerlerin kazandırılmasının ülkelerin ve dünyanın refahına ve iyiliğine katkı sağlayacağına inanılmaktadır. Değerler toplumların iyileştirici ve onarıcı gücü olarak düşünüldüğünden, özellikle toplumlar üzerinde fiziksel ve ruhsal olarak ağır hasar bırakan afet zamanlarından sonra verilecek olan eğitimlerde ve hazırlanacak olan eğitim programlarında değerlere yer verilmesinin, toplumların daha hızlı bir şekilde toparlanabilmesine katkı sağlayacağına inanılmaktadır.

KAYNAKÇA

Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD), 2023. Kahramanmaraş'ta meydana gelen depremler hk. – 36. Erişim Tarihi :01.05.2023. <https://www.afad.gov.tr/kahramanmarasta-meydana-gelen-depremler-hk-36>

Akcanbaş, M.(2010). *Afet ve kurban psikolojisi*. İstanbul: Akut Yayınevi.

Altay, S. (2008). *İlköğretimde sosyal bilgiler dersinde depremle ilgili konuların irdelenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi). Bolu.

Altun, F. (2018). Afetlerin ekonomik ve sosyal etkileri: Türkiye örneği üzerinden bir değerlendirme. *Sosyal Çalışma Dergisi*, 2(1), 1-15.

Anam, A. K., & Winarni, S. (2016). The description of marketeer preparedness of fire disaster management of legi market blitar city, disaster nursing research. *Jurnal Ners dan Kebidanan (Journal of Ners and Midwifery)*, 3(3), 278-285.

Aral, N., & Kadan, G. (2018). 2013 Okul öncesi eğitim programının değerler eğitimi bağlamında incelenmesi. *Erken Çocukluk Çalışmaları Dergisi*, 2(1), 113-131. <https://doi.org/10.24130/eccd-jecs.196720182159>

Erden G., Erman H. & Öztan N., (2011), Çocuklar ve ergenlerde travmatik yaşantılar ve başetme. *Afetlerde Psikososyal Hizmetler Birliği, Psikososyal Uygulamalar Katılımcı Kitabı*, ss.97-141.

Erdoğan, H. (2009). Ortaöğretim coğrafya derslerinde doğal afetler konularının coğrafi bilgi sistemleri uygulamaları ile öğretimi. (Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi). İstanbul.

Erkal T. & Değerliyurt M. (2009). Türkiye’de afet yönetimi. *Doğu Coğrafya Dergisi*. 14(22), 149-160.

Erkan, S. (2010). Deprem yaşayan ve yaşamayan okul öncesi çocukların davranışsal/duygusal sorunlarının karşılaştırmalı olarak incelenmesi .*Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* , 28 (28) , 55-66.

İşmen, A.E. (2001). Deprem yaşantısına bağlı travma ve çocuklar üzerindeki etkileri. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(2), s.80-85/91-97.

Karasar, N. (2012). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Ankara: Bilim Kitap Kırtasiye Yayınevi.

Kaya E. & Özcebe H. (2012). Afetlerin çocuk sağlığı üzerindeki etkileri. *TAF Preventive Medicine Bulletin*, 12 (4), 455-460.

Koçak, H. (2010). Doğal yıkım olaylarının zararlarının azaltılmasında yerel halkın ve yöneticilerin duyarlılığının önemi: Şili ve Haiti örnekleri. *Mülkiye Dergisi*,34(268), 353-363.

Lee, O. (1999). Science knowledge, world views, and information sources in social and cultural contexts: Making sense after a natural disaster. *American Educational Research Journal*, 36(2), 187-219.

Limoncu S. & Atmaca A.B., (2018). Çocuk merkezli afet yönetimi. *Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi E-Dergisi*, 13(1), 132-143.

Lök N, Başoğul C, & Öncel S, (2016). Aile içi şiddetin çocuk üzerindeki etkileri ve psikososyal desteğin önemi. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 8 (2), 155-61.

MEB, (2018). Güçlü yarınlar için 2023 eğitim vizyonu. Erişim Tarihi: 15.04.2023. http://2023vizyonu.meb.gov.tr/doc/2023_EGITIM_VIZYONU.pdf

Miles, M. B., & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis: An Expanded Sourcebook*. Sage.

Özdemir, K. (2017). Tarih dersi öğretim programının değerler eğitimi açısından incelenmesi. *International Journal of Education Technology and Scientific Researches*, 4, 240- 257.

Özgür, E., B., (2014). *Psikolojik ilk yardım: Saha çalışanları için rehber*, Türk Psikolojik Danışma ve Rehber Derneği. Atalay Matbaacılık: Ankara, s. 3.

Penrose A. & Takaki M. (2006). Children's rights in emergencies and disasters. *Lancet* 367, 698-99.

Perry, D. B., & Szalavitz, M. (2018). *Köpek gibi büyütülmüş çocuk*. İstanbul: Koridor Yayıncılık

Preston, J. (2012). What is disaster education?. In: Preston, J. (eds) *Disaster Education*. Sense Publishers, Rotterdam. https://doi.org/10.1007/978-94-6091-873-5_1

Ronan, K. R., & Towers, B. (2014). Systems education for a sustainable planet: Preparing children for natural disasters. *Systems*, 2(1), 1-23.

Şen, S. (2023). Kahramanmaraş depremlerinin ekonomiye etkisi. *Diplomasi ve Strateji Dergisi*. 4, 1-55

United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO) and United Nations International Children's Emergency Fund (UNICEF) (2014). *Towards a learning culture of safety and resilience technical guidance for integrating disaster risk reduction in the school curriculum*. Accessed: May, 15, 2023. <https://www.unisdr.org/2007/campaign/wdrc-2006-2007.htm>

UNISDR (2007). *Disaster Risk reduction begins at schools. in world disaster reduction campaign; united nations international strategy for disaster reduction (UNISDR): Geneva, Switzerland, 2007*. Accessed: May 15, 2023 <https://www.unisdr.org/2007/campaign/wdrc-2006-2007.htm>

Ürer, E., (2017). Çocuklarda ölüm ve yas üzerine bir inceleme. *Dini Araştırmalar*, 20(52), 131-140.

Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2011). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin Yayınları.

Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. (9. Baskı). Seçkin Yayıncılık.

Yıldız, M. (2000). *İlköğretim okullarındaki öğretmenlerin deprem öncesinde ve deprem sonrası öğrenme ve öğretme başarıları ile deprem sonrası oluşabilecek değişiklikler*. (Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi). İstanbul Üniversitesi.

Yörükoğlu, A. (2003). *Çocuk ruh sağlığı. Çocuğun kişilik gelişimi eğitimi ve ruhsal sorunları*. Özgür Yayınları.